

**PRZEBIEG POWSTANIA WIELKOPOLSKIEGO 1918-1919
NA ZIEMI KROTOSZYŃSKIEJ
KALENDARIUM WAŻNIEJSZYCH WYDARZEŃ
(w granicach obecnego powiatu krotoszyńskiego)**

Klęska państw zaborczych w I wojnie światowej, tworzenie zrębów państwa polskiego w Galicji i Kongresówce oraz upadek cesarstwa i wydarzenia rewolucyjne na terenie Niemiec stwarzały dogodne warunki dla realizacji dążeń niepodległościowych Wielkopolan. Na terenie całego Wielkiego Księstwa Poznańskiego jesienią 1918 roku powstawały miejskie i powiatowe komitety obywatelskie, złożone z lokalnych działaczy narodowych, które po niemieckiej rewolucji listopadowej, wzorem Poznania przekształcały się w miejskie i powiatowe Rady Ludowe. Ich celem było objęcie władzy cywilnej w Wielkopolsce po wycofaniu się Niemców.

Wybuch powstania w Poznaniu 27 grudnia 1918 roku zapoczątkował zryw zbrojny ludności polskiej w całej dzielnicy, który doprowadził do wyzwolenia i włączenia ziem Wielkopolski do odrodzonego państwa polskiego.

Na przebieg powstania w Krotoszynie i decyzje miejscowej Rady Ludowej miały wpływ sytuacja ludnościowa miasta (ok. 50% mieszkańców stanowili Niemcy) oraz obecność silnego garnizonu wojskowego (liczący 600 żołnierzy batalion zapasowy Steinmetza).

Niektóre miejscowości obecnego powiatu krotoszyńskiego w okresie Powstania Wielkopolskiego znajdowały się w granicach sąsiednich powiatów. Sulmierzyce należały do powiatu odolanowskiego, a Koźmin stanowił siedzibę odrębnego powiatu koźmińskiego. Siły powstańcze Krotoszyna i Sulmierzyc podlegały VII Okręgowi Wojskowemu w Ostrowie Wlkp., a Koźmin podporządkowany był VI Okręgowi Wojskowemu z siedzibą w Jarocinie.

**1918
wrzesień**

Krotoszyn. Grupa polskich działaczy narodowych powołała tajny Komitet Obywatelski pod przewodnictwem dra Stefana Budzyńskiego. W skład Komitetu weszli m.in.: dr Władysław Bolewski, Michał Fibak, Józef Gąsiorkiewicz, ks. Mieczysław Górny, Wacław Groszkiewicz, Walenty Jelinowski, Józef Klemczak, Mieczysław Kończak, Marcei Langiewicz.

25 października

Sulmierzyce. Przejęcie władzy w mieście przez Polaków. Na stanowisko burmistrza powołano Antoniego Lipińskiego. Członkami magistratu zostali także Polacy, m.in. Feliks Gibasiewicz (z-ca burmistrza) oraz Walenty Garyantesiewicz (ławnik).

10 listopada

Koźmin. Z inicjatywy Stefana Łyskawy powstała Rada Robotniczo-Żołnierska. W jej skład weszli m.in.: Maksymilian Koczorowski (przewodniczący), Wincenty Wesołowski, Jan Głód, Wacław Kolendowicz oraz restaurator Peukert jako przedstawiciel niemieckich obywateli miasta.

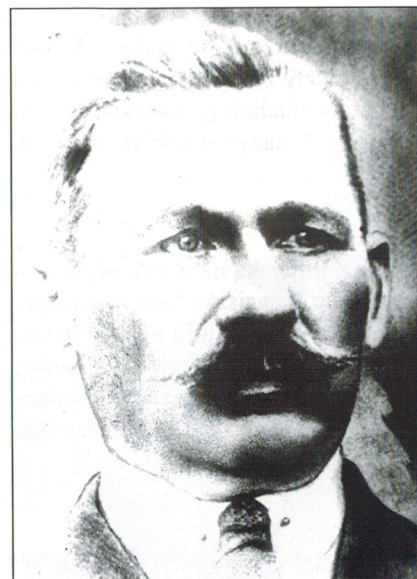
12 listopada

Krotoszyn. Utworzenie Rady Robotniczo-Żołnierskiej. Większość jej członków stanowili Niemcy. Polskiej reprezentacji w Radzie przewodniczył dr Władysław Bolewski.

Koźmin. Wiec, na którym powołano Komitet Obywatelski pod przewodnictwem Witolda Wieczerskiego. W skład Komitetu weszło 18 osób, w tym również przedstawiciele Rady Robotniczo-Żołnierskiej. Komitet wydał odezwę, w której obwieścił objęcie władzy w mieście przez Radę Robotniczo-Żołnierską. W końcu listopada Komitet Obywatelski przekształcił się w Powiatową Radę Ludową. Na jej czele stanął adwokat Czesław Czywicki.

13 listopada

Koźmin. Utworzono Straż Ludową złożoną z żołnierzy Polaków. Na jej czele stanął Wacław Kolendowicz.

Witold Wieczerski.
Przewodniczący Komitetu
Obywatelskiego w Koźminie.

Józef Modlibowski.
Dowódca koźmińskiego baonu
powstańczego.

Sztab Straży Ludowej w Koźminie.

16 listopada

Kobylin. Powstała w mieście Rada Robotniczo-Żołnierska złożona wyłącznie z Polaków. Jej współzałożycielem był znany ziemianin ze Starkówca – Antoni Przyłuski. W skład Rady weszli: dr Antoni Bucholt (przewodniczący), Franciszek Kubiak (zastępca przewodniczącego), Ignacy Orlicki (kierownik biura).

połowa listopada

Sulmierzyce. Powołano Radę Robotniczo-Żołnierską na wiecu organizacyjnym zwołanym przez ks. Witolda Sędlaka w lokalu Franciszka Siwczyńskiego. W skład Rady, złożonej wyłącznie z Polaków, weszli: ks. Witold Sędlak (przewodniczący), Telesfor Fibak, Teodor Kierakowicz, Walenty Garyantysiewicz, Bonawentura Kondzierski, Piotr Łata, Stanisław Mazurek oraz reprezentanci żołnierzy: Stanisław Kamiński (były sierżant armii niemieckiej) i Józef Tobiszewski (podoficer).

17 listopada

Krotoszyn. Patriotyczny wiec Polaków z miasta i okolicznych miejscowości. Przekształcenie Komitetu Obywatelskiego w 72-osobową tymczasową Powiatową Radę Ludową. Jej przewodniczącym został dr Stefan Budzyński. Tego samego dnia utworzono Straż Obywatelską, organizację urzędową podporządkowaną landratowi, która miała pełnić służbę policyjną na terenie

Dr Władysław Bolewski.
Organizator i Komendant Straży
Ludowej w Krotoszynie.

Marceli Langiewicz.
Przewodniczący Powiatowej Rady
Ludowej w Krotoszynie.

Krotoszyńscy powstańcy. Drugi od lewej: Władysław Nawrocki.

miasta. Na początku stycznia 1919 roku Straż Obywatelską przekształcono w Straż Ludową.

24 listopada

Krotoszyn. Nowe wybory do Powiatowej Rady Ludowej. W jej skład, zmniejszony do 35 osób, weszło 12 mieszkańców Krotoszyńska i 23 przedstawicieli powiatu. Nowym przewodniczącym Rady został mecenas Marceł Langiewicz (bratanek generała Mariana Langiewicza – dyktatora w powstaniu styczniowym). Siedzibą Rady był „Bazar” (dziś budynek przedszkola „Bajka” i kina „Przedwiośnie” w al. Powstańców Wlkp.).

25 listopada

Koźmin. Oddział Heimatschutzu, przysłany na prośbę landrata koźmińskiego z zadaniem obsadzenia miasta, został na dworcu w Koźminie rozbrojony przez Polaków. Podobny los spotkał drugi transport przysłany 30 listopada.

26 listopada

Krotoszyn. Powołanie Wydziału Wykonawczego Powiatowej Rady Ludowej w składzie: dr Stefan Budzyński, Ignacy Ciesielski, Feliks Cyba, Michał Fibak, Józef Gąsioriewicz, Ludwik Gibasiewicz, ks. Mieczysław Górny, Józef Klemczak, Mieczysław Kończak, Kazimierz Kopydłowski i Marceł Langiewicz.

druga połowa listopada

Sulmierzyce. Ukonstytuowanie się Rady Ludowej. W skład jej kierownictwa weszli: ks. Witold Sędlak (przewodniczący) oraz Dionizy Gędziński (sekretarz, a potem przewodniczący). Członkami Rady zostali: Telesfor Fibak, Piotr Wieczorek, Tomasz Szymański, Teodor Wieczorek, Stanisław Kamiński (organizator Rady Żołnierskiej), Bonawentura Kędziński. Siedzibą Rady był budynek Banku Ludowego przy obecnej ul. Klonowica 89.

listopad–grudzień

Sulmierzyce. Formowanie sił porządkowych (Straży Ludowej) pod dowództwem sierżanta Stanisława Kamińskiego. Po wybuchu powstania w Poznaniu Straż Ludową przekształcono w regularne oddziały powstańcze (kompania sulmierzycka). Na początku stycznia 1919 roku liczba ochotników przekroczyła 200 osób.

5 grudnia

Krotoszyn. Przybycie do miasta 250-osobowego oddziału Grenzschtzu pruskich kirasjerów, który miał wzmocnić stacjonujący w mieście batalion Steinmetza. Pod naciskiem działaczy krotoszyńskiej Powiatowej Rady Ludowej i Naczelnej Rady Ludowej w Poznaniu Grenzschutz wycofał się na Śląsk, do pobliskiego Cieszkowa.

7 grudnia

Kobylin. Powołanie Rady Ludowej. W jej skład weszli: Antoni Bukolt (prezes), Ignacy Gajowczyk (zastępca prezesa), Wojciech Gajowczyk (sekretarz), Jan Reblski (skarbnik) oraz Bronisław Voelkel, Władysław Janiński i Jakub Nowak (członkowie). Tego samego dnia utworzono w Kobylinie Straż Ludową pod komendą Ignacego Gajowczyka.

Ignacy Gajowczyk. Komendant Straży Ludowej w Kobylinie.

Władysław Garstka. Dowódca kompanii kobylińskiej.

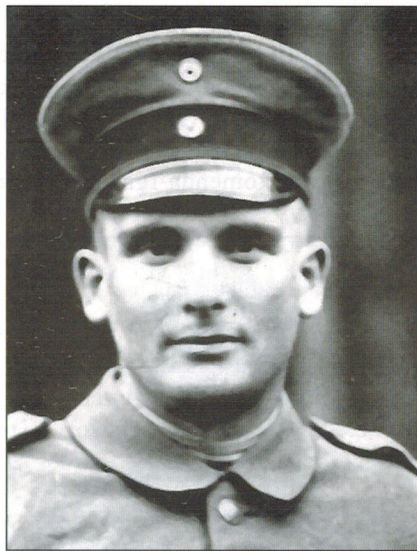
grudzień 1918/styczeń 1919

Krotoszyn. Organizacja Straży Ludowej (w miejsce istniejącej wcześniej Straży Obywatelskiej). Komendantem Straży został dr Władysław Bolewski, a Naczelnikiem Mieczysław Kończak. Funkcje podnaczelników pełnili Jan Domagałski i Jan Kukiołczyński. Straż Ludowa (podporządkowana Powiatowej Radzie Ludowej) w pierwszym okresie działalności liczyła 120 druhów; po rozpoczęciu walk z Niemcami została zreorganizowana i rozbudowana (wyłonione z niej oddziały bojowe liczyły ok. 500 osób). Oddziały Straży Ludowej powstały też w Roszkach, Biadkach, Smoszewie i Dzielicach.

Rozdrażew. Z inicjatywy ks. Tadeusza Zielińskiego został zorganizowany oddział powstańczy w sile 120 ludzi. Jego dowódcą został Wacław Pabich. W końcu stycznia 1919 roku dowództwo oddziału przejął Ignacy Talarczyk.

Ks. Tadeusz Zieliński. Organizator kompanii rozdrażewskiej.

Wacław Pabich. Dowódca kompanii rozdrażewskiej.

1919

1 stycznia

Wyzwolenie Krotoszyna. Miasto zostało zdobyte o godz. 18 przez pociąg pancerny Nr 11 "Poznańczyk" przysłany do Wielkopolski przez Naczelne Dowództwo WP w Warszawie. Decyzję o zajęciu Krotoszyna podjął sztab Batalionu Pogranicznego ze Szczypiorna. Rozkaz wydał ppor. Zygmunt Wieliczka, późniejszy szef sztabu VII Okręgu Wojskowego w Ostrowie Wlkp. Załogę pociągu pancernego stanowili: pluton pleszewski dowodzony przez sierż. Antoniego Kozłowicza, pluton karabinów maszynowych ze Szczypiorna pod dowództwem ppor. Stefana Prawowskiego oraz kilkunastu ochotników z Ostrowa. Po zdobyciu dworca, powstańcy, przy współudziale miejscowych ochotników pod dowództwem sierżanta Bolesława Pyki, zajęli wszystkie ważniejsze obiekty w mieście. Niemcy wycofali się do koszar Steinmetza (przy zbiegu dzisiejszych ulic Młyńskiej i 56 Pułku Piechoty Wlkp.).

Podpisanie aktu kapitulacji przez komendę niemieckiego garnizonu w Krotoszynie. Ze strony polskiej przyjęli ją: dr Władysław Bolewski (przedstawiciel Powiatowej Rady Ludowej), ppor. Jan Szlagowski (d-ca pociągu pancernego) oraz Zbigniew Ostroróg-Gorzeński (komendant wojskowy Jarocina). Wobec przewagi sił niemieckich powstańcy zgodzili się na honorowe warunki kapitulacji; Niemcy mieli opuścić miasto z bronią, lecz bez amunicji i karabinów maszynowych.

1 stycznia

Koźmin. W hotelu „du Nord” przy ul. Boreckiej rozpoczęto werbunek ochotników do wojsk powstańczych. Tego dnia zgłosiło się 150 osób. Wkrótce na listach werbunkowych znalazło się 900 ochotników.

Baon Koźmiński. Członkowie sztabu B. Tetzlaff, A. Miśkiewicz, Stefan Remblewski.

Koźmińska Kompania CKM.

Pluton karabinów maszynowych 3 kompanii koźmińskiej.

2 stycznia

Krotoszyn. Pierwsza odezwa Powiatowej Rady Ludowej informująca o objęciu przez nią władzy w mieście i powiecie.

Krotoszyn. Sformowanie dwóch kompanii powstańczych. 1 kompanią krotoszyńską dowodzili kolejno: Władysław Garstka (od 2 do 7 stycznia), Leon Mierzejewski (8-17 stycznia) i Jan Lejda (od 18 stycznia 1919). Dowódcami 2 kompanii byli Stefan Stefański (2-7 stycznia) i Stanisław Kusterski (od 11 stycznia 1919).

2-3 stycznia

Krotoszyn. Powołanie przez Wydział Wykonawczy Powiatowej Rady Ludowej Straży Ludowej, która miała strzec spokoju i porządku w mieście. Komendantem Straży został dr Władysław Bolewski.

3 stycznia

Krotoszyn. Wyjazd niemieckiej załogi wojskowej z miasta. Niemcy otrzymali od Rady Ludowej pociąg specjalny, którym mieli dojechać tylko do Zdun. Nie dotrzymali jednak słowa, porywając pociąg do Cieszkowa.

Zduny. Wyzwolenie miasta przez kompanię powstańczą z Jarocina. W mieście utworzono Straż Ludową pod kierownictwem ks. proboszcza Bolesława Jaśkowskiego. Powstańcy zajęli też Borownicę i Chachalnię.

Następnego dnia kompania z Jarocina opuściła Zduny; zastąpiła ją kompania z Ostrowa, która ubezpieczała miasto do dnia 15 stycznia.

Stanisław Masłowski.
Poległ 6.02.1919 r. w Zdunach.

Ks. proboszcz Bolesław Jaśkowski.
Organizator Straży Ludowej
w Zdunach.

3 stycznia

Kobylin. Rozwiązanie Rady Robotniczo-Żołnierskiej. Przejęcie władzy przez miejscową Radę Ludową. Straż Ludowa, złożona z ponad 70 ochotników pod komendą Ignacego Gajowczyka, bezkrwawo zajęła ratusz, pocztę, dworzec i inne ważniejsze obiekty i urzędy w mieście. We wszystkich urzędach pojawili się Polacy. Z ramienia Rady Ludowej nadzór sprawowali komisarze: Bronisław Voelkel (późniejszy pierwszy polski burmistrz Kobyliny), Walerian Krzyżyński, Edward Gajowczyk, Józef Kaniewski i Konopiński.

4-15 stycznia

Zduny. Po wycofaniu się kompanii jarocińskiej miasto ubezpieczają kolejno kompanie z Ostrowa (od 4 do 15 stycznia), Krotoszyna (15 stycznia-5 lutego) i Rozdrażewa (od 5 lutego).

4-13 stycznia

Kobylin. Szkolenie i organizowanie kompanii powstańców, początkowo pod dowództwem Ignacego Gajowczyka, a od dnia 8 stycznia sierż. Władysława Garstki, który przybył do Kobyliny z polecenia Komendy Powiatowej

Kompania kobylińska w Perzycach.

w Krotoszynie. Biuro werbunkowe mieściło się w hotelu Taubnera. Kompania, złożona z ochotników w sile 120 osób, otrzymała nazwę kompanii kobylińskiej (po reorganizacji weszła w skład 8 kompanii 12 pułku strzelców wlkp.). Dowództwo nad nią objął sierż. Władysław Garstka. Ignacy Gajowczyk został mianowany Komendantem Straży Ludowej, która pełniła służbę w mieście do końca lipca 1919 roku.

6 stycznia

Krotoszyn. Odwołanie niemieckich urzędników ze stanowisk w administracji miejskiej i powiatowej. Na stanowisko burmistrza powołano Józefa Klemczaka, a na urząd starosty – Wojciecha Skoroszewskiego.

Koźmin. Wiec patriotyczny na Nowym Rynku. Uroczyste wprowadzenie Polaków na urzędy miejskie i powiatowe. Przejęcie zamku na potrzeby oddziałów powstańczych. Powołanie komend lokalnych w Koźminie, Borku i Pogorzeli.

7 stycznia

Utworzenie VII Okręgu Wojskowego (ostrowskiego), któremu podporządkowano krotoszyńskie oddziały powstańcze (weszły one w skład II batalionu 12 pułku strzelców wlkp.). Komendantem okręgu ostrowskiego był Władysław Wawrzyniak a szefem sztabu Zygmunt Wieliczka. Komendantem wojsko-

Powstańcy krotoszyńscy przed wartownią w koszarach przy obecnej ul. 56 Pułku Piechoty Wlkp.

Grupa powstańców 7 kompanii II batalionu 12 Pułku Strzelców Wlkp. (2 kompanii krotoszyńskiej).

wym Krotoszyna został Marian Modrzejewski, a od 10 lutego Sergiusz Radziwiński.

Koźmin. Ogłoszenie mobilizacji ochotników. Przyjmowano ich na zamku, gdzie także gromadzono broń, rynsztunek, umundurowanie i żywność. Akcję prowadził oddział powstańców dowodzony przez sierż. Jana Jarmańskiego. Tego samego dnia Komisja Szkolna, wybrana przez Radę Ludową dokonała spolszczenia szkół; wprowadzono jako język wykładowy język polski, zwolniono niemieckiego inspektora szkolnego, nadzór nad inspekcją powierzono ks. prob. Julianowi Flachowi z Koźmina.

8 stycznia

Koncentracja wojsk niemieckich w okolicach Cieszkowa. W celu opóźnienia akcji zbrojnej Niemców Powiatowa Rada Ludowa (reprezentowana m.in. przez dra Władysława Bolewskiego i ks. Mieczysława Górnego) podjęła pertraktacje z dowództwem Grenzschtzu. Doprowadziły one do zawarcia rozejmu i uznania granicy między Śląskiem i Wielkopolską za tymczasową linię demarkacyjną. W celu zmuszenia Niemców do zachowania warunków rozejmu, internowano 12 niemieckich obywateli Krotoszyna.

9 stycznia

Koźmin. Powiatowa Rada Ludowa powołuje na urząd starosty Józefa Chełkowskiego ze Starego Grodu.

12 stycznia

Krotoszyn. Przysięga oddziałów Straży Ludowej z terenu ówczesnego powiatu na rynku w Krotoszynie. Patriotyczne przemówienie wygłosił proboszcz baszkowski – ks. Mieczysław Skonieczny.

13 stycznia

Koźmin. Komenda VI Okręgu Wojskowego w porozumieniu z Powiatową Radą Ludową mianowała właściciela Skałowa - Józefa Modlibowskiego, porucznika kawalerii pruskiej, Komendantem Powiatu i dowódcą baonu koźmińskiego. Komendant powiatu założył biuro batalionowe na zamku koźmińskim, rozwiązał Rady Robotniczo-Żołnierskie i podporządkował policję władzom wojskowym.

14 stycznia

Sulmierzyce. Oddział sulmierzycki w sile 60 ludzi pod dowództwem sierż. Bolesława Siewczyńskiego wraz z kompanią z Odolanowa i Raszkowa brał udział w ataku na miejscowość Granowiec (Śląsk). Miejscowość zdobyto, jednak nie została ona należycie obsadzona wojskiem powstańczym i ponownie przeszła w ręce Niemców.

Krotoszyn. Przysięga oddziałów Straży Ludowej.

Straż Ludowa w Krotoszynie. Siedzą od lewej: Wacław Sujak, Józef Klemczak, mjr Lange, Władysław Nawrocki, J. Łukomski.

15 stycznia - 2 lutego

Koźmin. Sformowano w Koźminie trzy kompanie wojska oraz oddział karabinów maszynowych, które brały następnie udział w walkach na froncie południowym powstania. Dwie pierwsze kompanie, a także oddział CKM pod dowództwem Jana Jarmańskiego walczyły na froncie rawickim, natomiast 3 kompania dowodzona przez Stanisława Sowińskiego brała udział w walkach na odcinku Krotoszyn-Zduny.

16 stycznia

Kobylin. Kompania powstańców pod dowództwem Władysława Garstki wyrusza do Baszkowa, obsadzając odcinek frontu na zachód od Zdun aż po Rudę.

17-31 stycznia

Sulmierzyce. Zbrojne ataki niemieckiej straży granicznej na wieś Chwaliszew i miasto Sulmierzyce. Kilkakrotne próby zajęcia miasta przez Niemców zostały odparte przez powstańców dowodzonych przez Stanisława Kamińskiego. Podczas pełnienia warty na posterunku przy cmentarzu w dniu 31 stycznia 1919 r. poległ mieszkaniec Sulmierzyc – Piotr Zieleziński.

Stanisław Kamiński. Organizator i dowódca kompanii sulmierzyckiej.

Piotr Zieleziński. Poległ podczas obrony Sulmierzyc 31.01.1919 r.

27 stycznia

Koźmin. Poświęcenie sztandaru baonu koźmińskiego. Wymarsz 1 kompanii pod dowództwem Michała Lorkiewicza oraz oddziału CKM na front rawicki (udział w walkach w Miejskiej Górze dn.1 lutego oraz w pierwszej bitwie o Rawicz w nocy z 3 na 4 lutego 1919 r.).

29/30 stycznia

Akcja zaczepna Niemców pod Zdunami; rozbrojenie i likwidacja polskich posterunków na szosie do Cieszkowa.

1 lutego

Śmierć kaprała Franciszka Sowińskiego. Był to pierwszy poległy powstaniec na froncie pod Zdunami.

Sulmierzyce. Przysięga wojskowa kompanii sulmierzyckiej. Część powstańców, nie godząc się na służbę poza regionem Sulmierzyc, nie złożyła przysięgi. Pełniła ona służbę porządkową w mieście jako Straż Obywatelska. Jej komendantem został Telesfor Fibak.

Kompania dowodzona przez sierżanta S. Kamińskiego po złożeniu przysięgi, tego samego dnia udała się do Ostrowa, gdzie ją przeformowano. Młodzi powstańcy włączeni zostali do nowo uformowanej 9 kompanii 12 pułku strzelców wlkp. Starsze roczniki pozostały jako kompania sulmierzycka pod dowództwem S. Kamińskiego. Obie kompanie zostały wysłane na południe Wielkopolski. 9 kompania pełniła służbę na odcinku frontowym Kępna, natomiast kompania sulmierzycka dowodzona przez S. Kamińskiego skierowana została w okolice Kobyłej Góry. Dnia 25 lutego kompanię sulmierzycką S. Kamińskiego przeniesiono do Jarocina, gdzie pod nazwą 3 Kompanii Batalionu Zapasowego została włączona w skład 12 Pułku Strzelców Wlkp.

4 lutego

Koźmin. Wymarsz 2 kompanii koźmińskiej dowodzonej przez Wojciecha Kucharczyka na front rawicki (udział w drugiej bitwie o Rawicz w nocy 5/6 lutego).

5 lutego

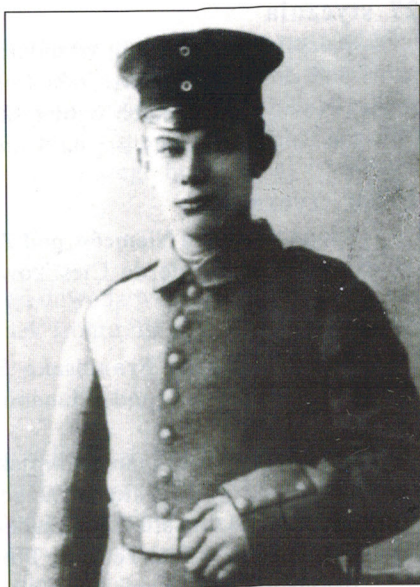
Koźmin. Wymarsz 3 kompanii koźmińskiej pod dowództwem Stanisława Sowińskiego na front pod Zdunami. Zajęcie stanowisk obronnych w Chachalni i Borownicy. Udział w walkach w dniach 6-9 lutego.

6 lutego

Uderzenie Niemców na Zduny. Miasto bronione przez kompanię z Rozdrażewa zostało zajęte przez wroga. Poległo 17 powstańców z Rozdrażewa i mieszkaniec Zdun – Stanisław Masłowski.

Sergiusz Radziwanowski.
Komendant wojskowy Krotoszyna
(od 10.02.1919 r.).

Franciszek Sowiński. Pierwszy
poległy powstaniec na froncie pod
Zdunami.

Drużyna CKM 12 Pułku Strzelców Wlkp.

6-21 lutego

Walki na froncie zdunowskim. Powstańcy obronili Krotoszyn, jednak podejmowane przez nich kilkakrotne próby odbicia Zdun nie powiodły się. Szczególne krwawe walki toczyły się 16 lutego, kiedy to Niemcy, wspierani przez pociąg pancerny, podjęli nieudaną próbę zdobycia Krotoszyna. Niezwykłym bohaterstwem wykazał się w tym dniu Ludwik Zieleziński, członek krotoszyńskiej Straży Ludowej, który wysadził w powietrze tor kolejowy między budką perzycką a Zdunami, uniemożliwiając dalszy udział w walkach niemieckiego pociągu pancernego. W dniach 18-21 lutego trwała bohaterska obrona

Franciszek Samulski
z Rozdrażewa.
Poległ w Zdunach 06.02.1919 r.

Franciszek Paluszek. Powstaniec
z Rozdrażewa. Wzięty do niewoli
podczas obrony Zdun 06.02.1919 r.
Zmarł z ran w szpitalu w Miliczu.

Borownicy zakończona utratą placówki przez powstańców. Straciło w niej życie kilkunastu polskich żołnierzy, w tym 5 zatrutych gazami (Niemcy zastosowali artylerię, miotacze min i pociski gazowe). W walkach pod Zdunami brały udział pododdziały II batalionu 12 Pułku Strzelców Wlkp. (kompanie krotoszyńska, kobylińska i odolanowska) oraz kompanie z Jarocina, Koźmina, Ostrowa, Pleszewa i Skalmierzyc. Szczególnym męstwem wykazały

Kompania honorowa Straży Ludowej z Rozdrażewa na ul. Kaliskiej w Krotoszynie. Fotografia wykonana w dniu pogrzebu Franciszka Sowińskiego - pierwszego poległego powstańca na froncie pod Zdunami.

Uroczystość poświęcenia pomnika na zbiorowej mogile poległych powstańców w Zdunach. Okres międzywojenny.

się drużyny bojowe dowodzone przez dra Władysława Bolewskiego. Dowódcami drużyn byli: Mieczysław Kończak (Krotoszyn), Ignacy Gajowczyk (Kobylin), Stanisław Skrzypczak (Zduny). Łącznie na froncie zdunowskim poległo ponad 30 powstańców.

21 lutego

Zawieszenie broni na froncie pod Zdunami. Nastąpiło ono na skutek podpisanego w Trewirze układu o przedłużeniu rozejmu między Ententą a Niemcami, obejmującego także front wielkopolski.

8 marca

Wytyczenie linii demarkacyjnej biegnącej między Zdunami a Perzycami (Siejew i Borownica pozostawały strefą neutralną). Obowiązywała ona do czasu wejścia w życie postanowień wersalskiego traktatu pokojowego (w styczniu 1920), na mocy którego Zduny znalazły się w granicach państwa polskiego. Wpływ na tę decyzję mogły mieć zabiegi dyplomatyczne podjęte za pośrednictwem polskiej ambasady w Paryżu przez proboszcza Zdun ks. Bolesława Jaśkowskiego. Wytyczenie polskiej granicy zachodniej, usankcjonowane traktatem wersalskim, oznaczało, że po 126 latach niewoli Wielkopolska, a wraz z nią ziemia krotoszyńska znalazła się w granicach odrodzonego państwa polskiego.

Pomnik Powstańców Wielkopolskich w Krotoszynie (fot. P. Rudnicki).